

УДК 342.72/.73:347.9(477:4-6ЄС)](045)
DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.2.16>

І. В. Солончук

старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
Факультету соціології і права,
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ЄВРОПЕСЬКИХ СТАНДАРТІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

У статті розглянуто європейські стандарти правового регулювання інформаційних правовідносин у сфері судочинства на основі аналізу низки міжнародних документів, зокрема Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, рекомендацій Ради Європи, висновків Консультативної ради європейських суддів. Визначено, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. є фундаментальним міжнародним нормативним документом всього комплексу міжнародно-правового регулювання прав і свобод людини, її законних інтересів та потреб у всіх сферах. Наголошено, що євроінтеграційний напрямок розвитку держави вимагає дотримання високих стандартів захисту прав людини в державах-членах. Відзначено, що сучасне правове регулювання інформаційних правовідносин у сфері судочинства в Україні в умовах євроінтеграції вимагає невідкладних кроків нашої держави для узгодженості положень національного законодавства з правом Європейського Союзу у сфері судочинства.

За результатами проведеного дослідження впливу євроінтеграційних процесів на механізм правового регулювання інформаційних правовідносин у сфері судочинства в Україні виділені наступні правові гарантії, які мають забезпечуватися державою при врегулюванні інформаційних правовідносин у судочинстві: забезпечення права на справедливий суд; забезпечення права на повагу до приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції; забезпечення права на свободу вираження поглядів; інформування громадськості щодо напрямів діяльності суду, визначених законом; спрощення судової процедури розгляду справи; прискорення судового провадження; спрощення судових витрат; прозорість та доступу до інформації в судовій сфері; захист фундаментальних прав і свобод фізичних осіб під час опрацювання персональних даних; баланс між відкритістю судочинства та захистом персональних даних.

Ключові слова: інформаційні правовідносини, судочинство, євроінтеграція, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, право Європейського Союзу.

Постановка проблеми. Реформування сфери судочинства в Україні є важливим чинником розбудови демократичної держави, в якій суд, як особливий орган державної влади, конституційно наділений виключними повноваженнями здійснювати правосуддя на засадах верховенства права, в повній мірі забезпечуватиме кожній людині право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжна-

родними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [1]. Ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, Україна визначила євроінтеграційний напрямок державного розвитку, який вимагає гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу, зокрема, у сфері судочинства [2]. З розвитком сучасних інформаційно-комунікаційних технологій сфера судочинства об'єктивно зазнає

змін, а інформаційні правовідносини у судочинстві повинні бути врегульовані згідно міжнародним стандартам. У Висновку № 9 (2006) Консультативної ради європейських суддів наголошується, що в кожній країні застосування міжнародних та європейських стандартів судочинства значною мірою залежить від статусу цих стандартів у національному праві, зокрема, відповідно до Конституції [3].

Аналіз досліджень і публікацій.

Застосування електронних засобів у судочинстві в Україні досліджені в працях науковців: Білоус В. В., Бринцев О. В., Квасневська Н. Д., Кушакова-Костицька Н. В., Кучинська О. П., Логинова Н. М., Лопушанська К. С., Медведська В. В., Пчелін В. Б., Шишка Н. В., Якутко В. Ф. та ін. Міжнародні та європейські стандарти правового регулювання сфери судочинства досліджені в наукових працях Атаманчук І. В., Бабкової В. С. та ін. Враховуючи нагальність потреби якісного реформування правосуддя в Україні, потребує підвищення рівень ґрунтовних досліджень щодо можливостей та впливу сучасних інформаційних технологій на процес організації та здійснення судочинства в Україні. О. А. Заярний звертає увагу, що утвердження та забезпечення високих стандартів прав людини, визнаних Радою Європи, є одним з пріоритетних завдань для України як у внутрішній, так і у зовнішній політиці [4, с. 214]. Водночас, питання правового регулювання судочинства в Україні в умовах євроінтеграції відповідно до європейських стандартів потребує окремого наукового опрацювання.

Метою статті є дослідження впливу євроінтеграційних процесів на правове регулювання інформаційних правовідносин у сфері судочинства в Україні.

Виклад основного матеріалу. Правова система Європейського Союзу функціонує на засадах єдності [5, с. 111]. Європейські стандарти правового регулювання інформаційних правовідносин у сфері судочинства визначені низкою міжнародних документів. Також джерелом стандартів правового регулювання є практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. (далі – Конвенція) є фундаментальною основою всього комплексу міжнародно-правового регулювання прав і свобод людини, її законних інтересів та потреб. О. Павліченко підкреслює унікальність Конвенції, оскільки визначені в ній права сформульовані в загальних термінах, а конкретним змістом визначене право наповнюється вже в рішеннях ЄСПЛ [6, с. 6]. Можемо виділити наступні гарантії правового регулювання інформаційних правовідносин у сфері судочинства, проголошені Конвенцією [7]: а) *право на справедливий суд*, що передбачає право кожного на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом (стаття 6); б) *право на повагу до приватного і сімейного життя*, що охоплює обов'язок органів державної влади не втручатись у здійснення даного права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб (стаття 8). Застосування статті 8 Конвенції відбувається у судочинстві у різноманітних сферах, зокрема таких як приватне життя, персональні дані, здоров'я людини, збирання, використання інформації про особу та ін. [8]; в) *право на свободу вираження поглядів*, що включає свободу кожного дотримуватися своїх поглядів, одержувати, передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади та незалежно від кордонів. Здійснення цих свобод пов'язане з обов'язками і відповідальністю, а тому може підлягати певним обмеженням, що встановлені законом і є необхідними в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсто-

ронності суду (стаття 10). У сфері судочинства статті 10 Конвенції поширюється на інформаційні правовідносини, пов'язані з одержанням, передачею та розповсюдженням інформації, захистом честі, гідності та ін. [9]. О. А. Заярний підкреслює, що Україна, як держава-член Ради Європи, прийняла на себе, перед усім, позитивні зобов'язання щодо нормативного закріплення гарантій дотримання прав людини, проголошених у статтях 8 та 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [4, с. 215].

Вагоме місце серед міжнародних документів, які визначають міжнародні стандарти судочинства, посідають рекомендації Ради Європи, зокрема: Рекомендація № R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя від 14 травня 1981 року [10], Рекомендація № R(95) 11 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо відбору, обробки, представлення та архівації судових рішень у правових інформаційно-пошукових системах, прийнята Комітетом Міністрів 11 вересня 1995 року [11]; Рекомендація (2001) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо побудови та перебудови судових систем та правової інформації в економічний спосіб [11]; Рекомендація Ради Європи N R (2002)2 «Про доступ до офіційних документів» від 21 лютого 2002 року [12]; Рекомендація (2003) 14 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо функціональної сумісності інформаційних систем у сфері юстиції, ухвалена Комітетом Міністрів 9 вересня 2003 року [13]; Рекомендація (2003) 15 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо архівації електронних документів у правовому секторі, ухвалена Комітетом Міністрів 9 вересня 2003 року [14] та ін.

Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) закріплює наступні стандарти: а) захист

фундаментальних прав і свобод фізичних осіб під час опрацювання персональних даних, включаючи їх використання в судових процесах; б) баланс між відкритістю судочинства та захистом персональних даних. Пункт 52 Загального регламенту про захист даних передбачає потребу дозволити відступати від заборони на опрацювання спеціальних категорій персональних даних, якщо це передбачено нормативно-правовим актом Союзу або держави-члена та згідно з відповідними гарантіями, для того, щоб захистити персональні дані та інші фундаментальні права, якщо це відповідає суспільному інтересу. Проте такий відступ повинен передбачати можливість опрацювання персональних даних, якщо це необхідно для формування, здійснення, захисту правових претензій або під час судового провадження [15].

Важливим питанням в контексті реформування сфери судочинства є застосування штучного інтелекту. Як стверджує Н. В. Шишка, європейські стратегії розвитку є важливим маркером, який визначає напрям і розвиток штучного інтелекту в українському правосудді. Впровадження штучного інтелекту у сферу національного судочинства має відповідати базовим принципам, які містяться в міжнародних документах, зокрема в Етичній хартії з використання штучного інтелекту у судовій системі [16, с. 144–145]. Т. М. Кронівець, Є. С. Тимошенко звертають увагу, що, зокрема, в сучасних умовах, у зв'язку з використанням штучного інтелекту, при доступі до персональних даних, може виникнути проблема щодо порушення приватності життя [17, с. 297].

Європейська комісія з питань ефективності правосуддя Ради Європи (CEPEJ) у 2018 році ухвалила Етичну хартію з використання штучного інтелекту у судовій системі та її середовищі (European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment, далі – Хартія). Хартія наголошує, що має бути розроблена система єдиних принципів і правил використання штучного інтелекту у судовій системі як етична передумова застосування штучного інте-

лекту. Етика, повага до прав людини і принципи незалежності судової влади першочергово мають стати невід'ємною складовою розвитку всіх систем, заснованих на використанні штучного інтелекту. Хартія закріплює п'ять принципів щодо використання штучного інтелекту при здійсненні правосуддя: 1) дотримання основних прав людини під час його використання; 2) застосування технологій штучного інтелекту для виявлення недобросовісної суддівської практики шляхом аналізу текстів судових рішень та інших даних, які формуються в комп'ютеризованих системах/ реєстрах при здійсненні правосуддя; 3) недискримінація, а саме запобігання розвитку будь-якої дискримінації між окремими особами чи групами осіб; 4) якість та безпека при обробці судових рішень і даних у безпечному технологічному середовищі; 5) принцип «під контролем користувача» (under user control), тобто прозорості, неупередженості та справедливості [18]. Погоджуємося з твердженням, що впровадження штучного інтелекту у судовий процес можливе лише за умови наявності такого його технічного рівня, який забезпечить неухильне дотримання основних прав людини; забезпечить прозорість, неупередженість та справедливість розгляду справи, захист конфіденційності, електронних комунікацій та обробки персональних даних; запобігатиме будь-яким проявам дискримінації; надаватиме технічну та програмну надійність і безпеку як для окремої людини, так і для всього суспільства загалом [16, с. 145].

І. В. Атаманчук у праці «Впровадження європейський стандартів у сферу процесуально-правового регулювання цивільного судочинства України» обґрунтовує думку, що для забезпечення оптимальних умов правового регулювання національного судочинства, державі необхідно імплементувати міжнародні стандарти судочинства у вітчизняну систему процесуального законодавства. Процес адаптації передбачає здійснення ефективного правотворення процесуальних норм та правозастосування у ході здійснення правосуддя, забезпечення реалізації права на судовий захист [5, с. 111].

Згідно статті 474 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 2014 року, Україна взяла на себе зобов'язання поступового приведення національного законодавства у відповідність до права Європейського Союзу у різних сферах [19]. Законодавчі засади такої адаптації визначені у Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі – Програма), затвердженій Законом України від 18 березня 2004 року. Програма визначає механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі, який включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС визначається як пріоритетний напрям національної зовнішньої політики [20].

О. Скрипнюк, Л. Фалалєєва, О. Чумак, М. Бурик, Л. Рудник наголошують, що в контексті спрямованості України до ЄС, важливо посилити захист систем від кібератак та знайти ефективні методи та інструменти не лише для збереження конфіденційної інформації, але й задля допомоги швидко та ефективно відновити втрачені ресурси. Окрім цього, необхідно привести національне законодавство у відповідність стандартам ЄС шляхом утворення правових приписів, які були б дійсно корисними у протидії зовнішнім загрозам [21].

Висновки і пропозиції. Таким чином, узагальнивши положення досліджених національних та міжнародних документів, можемо виділити наступні правові гарантії, які повинні забезпечуватися державою при врегулюванні інформаційних правовідносин у сфері судочинства в умовах євроінтеграції: забезпечення права на справедливий суд; забезпечення права на повагу до приватного і сімейного життя; забезпечення права на свободу вираження поглядів; інфор-

мування громадськості щодо напрямів діяльності суду, визначених законом; спрощення судової процедури розгляду справи; прискорення судового провадження; спрощення судових витрат; прозорість та доступу до інформації в судовій сфері; захист фундаментальних прав і свобод фізичних осіб під час опрацювання персональних даних; баланс між відкритістю судочинства та захистом персональних даних.

Безспірно, технології відкривають нові можливості у сфері обробки та збереження інформації, а також допомагають судам зосередитися на головному – правосудді, оскільки беруть на себе «технічну» частину роботи, що значною мірою заощаджує час та зусилля. Проте до суттєвих викликів, пов'язаних з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, належить проблема забезпечення справедливого судового розгляду. Є ризик, що інструменти обробки даних можуть надавати неправдиві або неточні результати, що, як наслідок, призведе до судової помилки. Також є невирішеною проблема застосування штучного інтелекту в судочинстві на сьогодні. Тому, враховуючи викладене, можемо зробити висновок, що визначена тема потребує додаткового детального наукового обговорення, аналізу та розвитку.

Список використаної літератури:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31. Ст. 545.
2. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст.263.
3. Висновок № 9 (2006) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо ролі національних суддів у забезпеченні ефективного застосування міжнародного та європейського права. *Судова влада України* : веб-сайт. URL: https://court.gov.ua/userfiles/visn_9_2006.pdf (дата звернення: 16.06.2025).
4. Заярний О. А. До питання щодо виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо запровадження інституту інформаційного омбудсмена: деякі концептуально-прикладні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. Випуск 64. 2021. С. 213–219.
5. Атаманчук І. В. Впровадження європейський стандартів у сферу процесуально-правового регулювання цивільного судочинства України. *Правничий часопис Донецького університету*. 2019. № 1. С. 109–116.
6. Рішення Європейського суду з прав людини щодо доступ до інформації. За заг. редакцією Шевченко Т. С., Розкладай І. Є. Київ : Москаленко О. М., 2014. 200 с. URL: <https://rm.coe.int/168044e84d> (дата звернення: 16.06.2025).
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 16.06.2025).
8. Особливості застосування статті 8 «Право на повагу до свого приватного і сімейного життя» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Східне Міжрегіональне управління Міністерства юстиції: веб-сайт*. URL: <https://www.sumyjust.gov.ua/urok-26-osoblyvosti-zastosuvannya-statti-8-pravo-na-povagu-do-privatnogo-i-simejnogo-zhyttya-konvenciyi-pro-zahyst-prav-lyudyny-i-osnovopolozhnyh-svobod/> (дата звернення: 16.06.2025).
9. Особливості застосування статті 10 «Свобода вираження поглядів» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Східне Міжрегіональне управління Міністерства юстиції: веб-сайт*. URL: <https://www.sumyjust.gov.ua/urok-28-osoblyvosti-zastosuvannya-statti-10-svoboda-vyrazhennya-poglyadiv-konvenciyi-pro-zahyst-prav-lyudyny-i-osnovopolozhnyh-svobod/> (дата звернення: 16.06.2025).
10. Рекомендація № R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя від 14 травня 1981 року. *Судова влада України. Міжнародні стандарти правосуддя: веб-сайт*. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/08.pdf> (дата звернення: 16.06.2025).
11. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ. 2015. 708 с.

- URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/eu_standarts_book_web-1.pdf (дата звернення: 16.06.2025).
12. Про доступ до офіційних документів: Рекомендація Ради Європи N R (2002)2 від 21 лютого 2002 року. Міжнародний № R(2002)2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a33#Text (дата звернення: 16.06.2025).
13. Рекомендація (2003) 14 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо функціональної сумісності інформаційних систем у сфері юстиції, ухвалена Комітетом Міністрів 9 вересня 2003 року на 851-му засіданні заступників міністрів. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/rec_2003_14_2003_09_09.pdf (дата звернення: 16.06.2025).
14. Рекомендація (2003) 15 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо архівації електронних документів у правовому секторі, ухвалена Комітетом Міністрів 9 вересня 2003 року на 851-ому засіданні заступників Міністрів. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2003_15_2003_09_09.pdf (дата звернення: 16.06.2025).
15. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). *Європейський Союз: міжнародний документ*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 16.06.2025).
16. Шишка Н.В. Штучний інтелект в українському правосудді: правові передумови запровадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3/2021. С. 143–145.
17. Кронівець Т. М., Тимошенко Є. С. Правові аспекти захисту приватності життя людини в контексті використання штучного інтелекту. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 295–297.
18. European Commission for the Efficiency of Justice (2019). European Ethical Charter on the use of AI in the judicial systems and their environment. Adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ (Strasbourg, 3–4 December 2018). URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c> (дата звернення: 16.06.2025).
19. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: *Міжнародний документ* від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page#Text (дата звернення: 16.06.2025).
20. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29, ст.367.
21. Skrypniuk O., Falalieieva L., Chumak O., Buryk M. & Rudnyk, L. (2024). Safeguarding against cyber threats: legal measures for ensuring cybersecurity. *Multidisciplinary Science Journal*, 6, 2024ss0742. URL: <https://www.malque.pub/ojs/index.php/msj/article/view/3134> (дата звернення: 16.06.2025).

Solonchuk I. Compliance with European Standards for the Legal Regulation of Information Relations in the Judicial Sphere in Ukraine

The article examines European standards for the legal regulation of information relations in the sphere of the judiciary based on an analysis of a number of international instruments, in particular the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, recommendations of the Council of Europe, and opinions of the Consultative Council of European Judges. It is determined that the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of November 4, 1950, is a fundamental international normative instrument for the entire framework of international legal regulation of human rights and freedoms, their legitimate interests, and needs in all spheres. It is emphasized that the state's path towards European integration requires adherence to high standards of human rights protection in member states. It is noted that the current legal regulation of information relations in the sphere of the judiciary in Ukraine, in the context of European integration, necessitates urgent actions by our state to harmonize the provisions of national legislation with European Union law in the judicial sphere.

Based on the results of the research conducted on the impact of Euro-integrational processes on the mechanism of legal regulation of information relations in the sphere

of the judiciary in Ukraine, the following legal guarantees, which must be ensured by the state when regulating information relations in the judiciary, have been identified: ensuring the right to a fair trial; ensuring the right to respect for private and family life, home and correspondence; ensuring the right to freedom of expression; informing the public about the court's activities as defined by law; simplification of the judicial procedure for case consideration; expediting judicial proceedings; simplification of court costs; transparency and access to information in the judicial sphere; protection of fundamental rights and freedoms of natural persons during the processing of personal data; and a balance between the openness of judicial proceedings and the protection of personal data.

Key words: *information legal relations, judiciary, European integration, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, European Union law.*